

Srbija 1978, Savezni arhivi 1980, Makedonija 1982. i Crna Gora 1983); isti, Pridobitve Arhiva SR Slovenije 1981—1982. Katalog razstave od dnevu arhivov 20. oktobru, Ljubljana 1983; Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XXV, 1982; D. Zagotta i Miroslav Tuđman, »Struktura kulturne informacije«, Zagreb 1983; D. Kovačec, Zbornik sjećanja »Zagreb 1941—1945«, Zagreb 1982—1983. U tu rubriku zalutali su prilozi: J. Kolanović, Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ (Rad na svesku za SR Hrvatsku); R. Kolarević-Kovačić, Knjižna građa »Iz riznice Naučne biblioteke Rijeka«, 1983; I. Ficović, Međunarodni arhivistički tečaj, Pariz 1983. i T. Mušnjak — T. Ribkin-Puškadija, Zaštita i restauriranje dokumenata i knjiga, kojima je bilo mjesto u rubrici Vijesti uz prilog J. Paver, Savjetovanje i godišnja skupština Saveza društava arhivskih radnika Hrvatske.

Mladen Svab

#### VJESNIK HA U RIJECI I PAZINU XXV, 1982 (1983) i XXVI, 1983 (1984)

XXV. — I. Pederin, Fond rapskih knezova i bilježnika, 9—43, u uvodnoj studiji upozorava da najstariji sačuvani bilježnički quaternus potječe od Dominika Plangočića poka. Senje, koji je djelovao između 1403. i 1448, a da je 102. bilježnik Jerolim Spalatin djelovao između 1812. i 1831. Daje podatke o sudbini fonda — bilježnički dio sredio je A. Usmiani 1964. Na temelju sačuvanih izvora u tom fondu objašnjava naslov imperiali auctoritate, koji, prema ispravi Žigmunda (donosi je pod br. 1) od 15. VII 1437, može podjeljivati Ivan Dominis. On tom prilikom postaje palatinski grof. Od 1612. mletački senat to pravo daje providuru odnosno knezu. Autor zatim donosi sažet opis bilježničkog arhiva, kao i kneževskog koji počinje spisima Antonija de Canalija (1557—1559) te seže do XVIII stoljeća. Iz kasnijeg vremena ima vrlo malo spisa osim upravnih i sudskih iz prve i druge austrijske, te francuske uprave. Od građe iz tog fonda donosi izbor od 12 isprava iz vremena od 15. VII 1437. do 24. VIII 1740. koje su važne za povijest bilježništva, načine imenovanja bilježnika, poslove koje su obavljali. Dvije su inventari s popisom slika i knjiga (nisu cjelovito objavljeni). Kronološki posljednja (br. 10) potječe od nadribilježnika pa su moguće usporedbe s ispravama pravih bilježnika. Ispred svake isprave, koje nisu svrstane kronološkim redom, nalaze se registri u kojima se mogu naći i podaci što bi pripadali u bilješke, kojima isprave na žalost nisu obrađene.

J. Jelenić, Jedan opis Momjana i njegova kaštela, 45—57, u kratkom uvodu ustanovljuje da je autor publicirana spisa Giacomo Filippo Tommasini, novi gradski biskup, a nastanak rukopisa datira između 1641. i 1646, te da je znatno opširniji od opisa istog autora koji je ranije objavljen. Prije objave Tommasinijeva opisa — nalazi se u Historijskom arhivu u Pazinu — snabdjevenog neophodnim bilješkama, Jelenić donosi kao komparativni materijal pitanja i odgovore ankete iz 1861.

I. Erceg, Građa o stanovništvu otoka Krka 1797/98. godine, 59—70, objavljuje dva izvora nastala nastojanjem austrijske uprave da utvrdi stanje novostepenih krajeva. Prvi je uputstvo-cirkular s načelima za popis koja je sastavio barun F. M. di Carnea Steffaneo, savjetnik k.u.k. komisije, a odnosi se na otok Krk. Drugi je izvještaj krčkog biskupa, koji, iako ima crkveno obilježje, u nedostatku pouzdanih statističkih podataka pruža dragocjene vijesti ne samo za demografiju, već i za gospodarsku snagu stanovništva, crkvenu organizaciju i dr. Oba izvora nalaze se u HA u Zadru.

Š. Peričić, Rukovet građe o poljoprivredi Kvarnerskih otoka na raskršću 18. i 19. stoljeća, 71—83, donosi devet izvještaja predstavnika lokalnih vlasti o proizvodnji na otocima Cres s Lošinjem, Krk, Rab i Pag, koji se nalaze u HA u Zadru. Među njima su i dva izvještaja za Cres-Lošinj o utjecaju polunomadskog stočarstva na razvoj poljodjelstva.

M. Sobolevski, Građa o štrajku solarskih radnika u Pagu 1937. godine, 85—114, u sažetom uvodu daje pregled povijesti solane, upozoravajući na porast njezine važnosti nakon što poslije I svjetskog rata dospijeva u novu državu koja nema rudnika soli kao što je Austro-Ugarska imala u Galiciji. Spominje i 25-dnevni štrajk u solani 1925. i daje podatke o sindikalnom pokretu u Pagu. Donosi 22 dokumenta nastala upravno redarstvenom djelatnošću u povodu štrajka, osim br. 2 koji je nastao djelovanjem Saveza lučkih i obalskih radnika. Svi dokumenti nalaze se u Arhivu IHRPH u Zagrebu.

A. Giron, Zapisnik prve sjednice Plenuma Kotarskog narodnooslobodilačkog odbora Krk, 115—125, donosi u uvodu pregled razvoja narodne vlasti na području Hrvatskog primorja i ispravlja dataciju, koju od 14. IX 1943. pomiče iza 7. X 1943, te objašnjava neka ponavljanja pojedinih točaka u zapisniku. Dokument s naslovom »Izvještaj s plenarne sjednice KNOO za otok Krk« nalazi se u HA u Rijeci.

D. Vlahov, Dokumenti za povijest partizanskog školstva u Istri (II dio),<sup>1</sup> 129—280, nastavlja s objelodanjivanjem 73 dokumenata (I. VI—30. X 1944) nastalih djelovanjem Prosvjetnog odjela Oblasnog NOO Istre. Dijelom je odstupio od strogo kronološkog reda da bi time pokazao »specifičnosti« razvoja trećeg — prema njegovoj periodizaciji razdoblja u razvoju partizanskog školstva u Istri. Dokumenti su popraćeni bilješkama, a nalaze se u HA u Pazinu.

N. Crnković, Colta gallina — bir galijska, 283—301, pokazao je kakve mogu biti posljedice nedovoljna poznavanja ranije historiografije, pa je moguće da promjena slova u tiskanom statutu Cresa i Osora iz 1640. — riječ je o slovu *n* koje je zamijenjeno slovom *u* — zavede niz povjesničara koji su se bavili osorsko-lošinjskim odnosima (S. Mitis, Z. Herkov, I. Beuc, D. Klen). Treba napomenuti da je Crnković na ispravak ponukao pronalazak bilježnice s prijepisima najstarijih isprava koje se odnose i na odredbu o porezu colta gallina — bir galijski, što je samo dopunio rezultatima do kojih je nezavisno došao S. Petris potkraj XIX i na početku XX st., te ih objavio u Programu Koparske gimnazije 1902. Ustrajno ponavljanje pogreške moglo se izbjeći da se upotrijebio objavljen rezultat (J. Bonicelli, 1865) dugogodišnje parnice između Lošinjana i Osora. Utvrđuje, ne usuđujući se datirati nastanak tog poreza koji je bio povremen i imao obrambeno obilježje, da se u mletačkom razdoblju razvijao u dva smjera: transformira se u niz taksa i kolekta, te se usporedo skuplja na razne načine. U prilogima donosi prijepis uvodnog dijela bilježnice o sukobu, usporedni prijepis odredbe o spomenutoj kolekti iz statuta 1441. — zagubljen u prekretnim danima 1918. — tiskanog 1640, te izvještaj providura Dalmacije mletačkom duždu iz 1737. o sukobu Lošinjana i Osora.

M. Bertoša, Socijalni sukob ili farsa? Jedan događaj u Cresu godine 1718, 303—313, prikazuje sukob do kojeg je došlo dolaskom kneza i kapetana A. Loredana na Cres kad je pokušao iskoristiti latentnu napetost između pučana i »nobila« da bi obračunao s jednim njihovim dijelom, ali mu to nije uspjelo. Objelodanjuje i žalbu upućenu Vijeću desetorice u Veneciji.

B. Stulli, Oko pripadnosti Kvarnerskih otoka 1848/49. i 1861. god., 315—401, zalazi detaljno u političke, gospodarske i upravne prilike i položaj Kvarnerskih otoka u dva momenta prekretna za cjelovitost hrvatskih zemalja. Prikaz temelji na

<sup>1</sup> Prvi dio objavljuje u Vjesniku HA Rijeke i Pazina, 24 (1981), 39—68; vidi prikaz autora ovih redaka u HZ 36 (1983), 324.

dosad neupotrebljavanoj građi, pokazavši koji su čimbenici djelovali — u prvom redu je to položaj obrazovane gradske manjine — na formuliranje autonomnaške odnosno irendentističke politike i zadržavanje ključnih poluga vlasti relativno dugo u njihovim rukama. Stulli ističe i konstantu podržavanja tog smjera u politici vladajućih krugova u Beču, te promjene u regionalističkoj tzv. flijumanskoj taktici autonomnaša tijekom obrađivanog vremena. Opsežno prikazuje važnost, napose kao izvora za gospodarsku povijest, proglašavanja zadarske općinske uprave od 12. II 1849. i brošure *Bratja naša po izulah Veji, Crisu i Lošinj* iz 1861. Pitanje autorstva te brošure ostavlja otvorenim jer nije uspio, unatoč svom nastojanju, da nađe nove podatke — sabrao je sve poznate — u prilog dviju teza: da je autor Mate Gršković (1835—1916), odnosno uz njega još i Ivan Črnčić i Matija Brusić. To je jedina poznata brošura u prilog cjelovitosti hrvatskih zemalja koja se odnosi na Kvarnerske otoke. U prilogu donosi popis 42 brošure koje su s raznih pozicija pristupale pitanju buduće političke pripadnosti Dalmacije i Primorja.<sup>2</sup> Stulli također upozorava na irendentističke teze koje se obnavljaju bilo pretiskavanjem starije talijanske historiografije, bilo preuzimanjem u nekim suvremenim radovima.

V. Foretić, *Građa u dubrovačkom arhivu za povijest sjevernog Hrvatskog primorja i Istre*, 405—433. Foretićev rad stavljen u rubriku *Inventari i registri* ima obilježje pregleda objavljenih izvora i upozorenja na radove koji upotrebljavaju građu za povijest sjevernog Hrvatskog primorja, a sustavno daje pregled dviju serija *Litterae et comissiones* od XV st. i *Acta et diplomate* od XVI stoljeća. Gornja kronološka granica građe na koju upozorava je godina 1814. Iz ove dvije serije spominje na kraju i pomorske podserije *Arboratica, Assembleae et consulatus maris, Registri zdravstvenih listova i Diversa de Foris*. Za pomorstvo XVIII st. daje pregled neobjelodanjenih i objelodanjenih radova temeljenih na građi dubrovačkog arhiva s podacima za povijest sjevernog Hrvatskog primorja, napose Rijeke.

D. Munić, *Arhivska građa fonda »Isusovački samostani — Rijeka« u Arhivu Hrvatske u Zagrebu*, 435—442, utvrđuje da je po opsegu sačuvane građe Isusovaca ovaj fond najobimniji s ukupno 23 kutije. Vremenski raspon fonda prelazi granice djelovanja Isusovačkog kolegija u Rijeci i obasiže razdoblje 1464—1785. Fond sadrži podatke za upravnu, političku, gospodarsku i kulturnu povijest uglavnom Rijeke, Kastva, Veprinca i Mošćenica, te širih susjednih oblasti i mjesta. Autor drži da očuvana građa — dakako, uz dopunu građe drugih arhiva — »u dobroj mjeri omogućuje rekonstrukciju cjelokupne prošlosti tog područja« (441).

U rubrici *Saopćenja* nalazi se prilog Z. Juričića, *Savjetovanje »Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja«*, Mali Lošinj, 21—23. travnja 1982, 445—447, i R. Križanac, *Godišnja skupština Društva arhivskih radnika Zajednice općina Rijeke i Pazina*, 449—450.

Na kraju je uobičajeni popis nabavljenih časopisa u 1982. za HA Rijeka i popis nabavljenih publikacija za 1982. za HA Pazin.

XXVI. — M. Bertoša, *Nemirne granice knežije (Građa u Državnom arhivu u Veneciji o graničnim sukobima i sporovima između mletačke pokrajine i Istarske knežije)*, 9—79, u uvodu daje popis izvora koji se odnose na pitanja granica iz mletačkog arhiva — jedini koji postoji za tu temu, a sačinio ga je još Š. Ljubić za svog službovanja u Arhivu. Ispred svake od dvanaest grupa građe daje objašnjenje.

<sup>2</sup> Dio tih brošura upotrijebio je N. Stančić u radu *Nacionalna i integraciona ideologija dalmatinskih narodnjaka 1860/61*, *Radovi IHP* 11, 1978, 183—279.

nje konteksta događaja na koji se građa odnosi. Građa obuhvaća vrijeme od XV st. do XVIII stoljeća.<sup>3</sup>

J. Šumrada, Podložniško prebivalstvo komornega gospodstva Pazin v tridesetih letih 16. stoletja, 81—101, uspoređujući podatke iz ranije objavljenih izvora u rasponu od osamdesetak godina (1498, 1508, 1571, 1578), objavljuje podatke o rezultatima kolonizacije J. Dürera iz 1531. koji se nalaze u Arhivu Slovenije u Ljubljani. Na relativnost demografske slike utječe djelomično različiti teritorij za koji su se prikupljali podaci u spomenutim godinama.

I. Erceg, Broj i financijsko stanje bratovština u Istri (1741), 103—123, objavljuje popis za 604 (zapravo 603) bratovštine koji je sastavio podestat i kapetan Paulo Condulmer na poticaj Venecije. Popis se odnosi na 104 naselja i daje na jednom mjestu podatke o snazi svih bratovština Istre. Popis se nalazi u Državnom arhivu u Veneciji, a objavio ga je već T. Luciani u *La provincia dell'Istria* 6 (1872), 1065—1124. Erceg upozorava na Lucianove »lakune i matematičke greške«, ali u bilješkama uz popis nije ih označivao.

N. Crnković, Isprava o primopredaji Kastavske gospoštije 1784. godine, 125—136, objavljuje bolji prijepis — sravnjen i ispravljen prema izvorniku, točnije predlošku — a na drugi prijepis upozorava u bilješkama, isprave o primopredaji između austrijske Državne riznice i Ivana Krstitelja Thieryja. Kako je arhiv kastavske općine i gospoštije izgorio, uvećala se vrijednost ovog prijepisa za gospodarska, kulturna, demografska i toponomastička istraživanja Kastavske gospoštije.

A. Giron, Talijanske vlasti o stanovništvu Kvarnerske pokrajine 1940. i 1942. godine, 137—153, upozorava u uvodu na »opravdanu sumnju« O. Mandića i P. Strčića u uspjeh denacionalizatorske politike talijanskih vlasti poslije završetka I svjetskog rata. Objavljuje dokumente koji su nastali u funkciji uklanjanja iz talijanske vojske politički sumnjivih i osoba slovenskog podrijetla, pa su sastavljeni potrebni spiskovi. Giron donosi sumarne i pojedinačne preglede nacionalnog sastava stanovništva Rijeke i Kvarnerske pokrajine iz 1940. i 1942. Upozorava da su u svibnju 1941. Pokrajini pridruženi i krajevi Hrvatskog primorja te dijelovi Gorskog kotara.

A. Giron, Izvještaj Zvonka Babića-Žulje o prillkama u Istri krajem listopada 1943. godine, 155—164, povezuje podatke Babićeva izvještaja koji objavljuje (iz Arhiva IHRPH u Zagrebu), kao dopunu već objelodanjenim izvještajima O. Mandića, I. Blaževića, M. Baltića, M. Belinića i M. Krušula.

D. Vlahov, Dokumenti za povijest partizanskog školstva u Istri, 165—198, nastavlja s objavljivanjem preostalih 20 dokumenata, br. 86—106 (31. listopada 1944. — 15. travanj 1945), koji su nastali pretežno radom prosvjetnih odjela kotarskih, okružnih i Oblasnog NOO-a za Istru, te pojedinih aktivista, a nalaze se većinom u HA Pazina, zatim u Arhivu Hrvatske i Arhivu IHRPH u Zagrebu, Školskom muzeju u Zagrebu, te Muzeju narodne revolucije u Pulli.

I. Grah, Pazinski kraj u izvještajima pićanskih i porečkih biskupa Svetoj stolici (1588—1780), 201—218, donosi regeste tj. sažete sadržaje relacija petnaestorice biskupa, ukupno 49 relacija, koje su se sačuvale i nalaze se u Tajnom vatikanском arhivu. Upozorava na njihovu važnost s obzirom na to da su dijelovi tih dviju biskupija, pa čak i područja pojedinih župa, bili pod jurisdikcijom Venecije i Habsburgovaca, pa relacije obiluju podacima o graničnim odnosima, sukobima, pustošenjima i stanju pojedinih dijelova obiju biskupija nakon ratova. U relacijama

<sup>3</sup> Objelodanjena građa je podloga za raspravu M. Bertoše, Između gospodarske kategorije i socijalne napetosti: sukobi na mletačko-austrijskoj granici u Istri od XV do XVIII st. (na ocjeni u JAZU).

se također susrećemo s problemima u bogoslužju između akvilejskog obreda, rimskog posttridentinskog i glagoljaškog.

U rubrici Saopćenja M. Hammer izvještava o znanstvenom skupu »Povijest medicine i zdravstvene zaštite u Istri«, 221—222, i o Godišnjoj skupštini Društva arhivskih radnika Zajednice općina Rijeka, 223—224. Na kraju su uobičajeni popisi prinova: periodike u HAR u 1983. i publikacije HAP u istoj godini.

Iako je XX svezak Vjesnika HARiP za 1975—76. označen predgovorom B. Stullija kao jubilaran,<sup>4</sup> držim da je propust redakcije Vj.HARiP što jubilej kao što je 30 godina kontinuiranog izlaženja nije popratila primjerenim osvrtom na dosadašnji rad. Ocjena B. Stullija u kojoj se zalaže za objelodanjivanje što više glagoljaških tekstova jedina, čini se, nije potpuno ostvarena, dakle još je uvijek aktualna. Jednako tako trebalo bi učiniti bespredmetnom primjedbu autora ovih redaka, HZ 27—28 (1974—75) 501, o potrebi izbjegavanja tiskarskih propusta koji se, eto, opet u ovom zadnjem svesku pojavljuju u broju koji redakcija ne bi smjela dopustiti. Treba samo poželjeti još mnogo desetljeća uspješnog izlaženja Vj.HARiP s preporukom za pažljivo uređivanje časopisa, te ujednačeno kronološko pokrivanje priložima koji se objelodanjuju.

Mladen Švab

---

<sup>4</sup> Vidi prikaz u HZ 31—32 (1978—79), 459.

H I S T O R I J S K I  
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ  
Bernard STULLI  
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske  
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3  
Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 800 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — svibanj 1985.